

A Arte Románica: Contexto, Estilos e Significados

Introdución: Contextualización histórica e artística

A arte románica constitúe a **primeira gran manifestación artística unitaria de Europa Occidental** despois da caída do Imperio Romano, consolidándose como o estilo dominante durante a Plena Idade Media, aproximadamente entre os **séculos XI e mediados do XIII**. A súa cronoloxía divídese en:

1. **Primeiro Románico (séculos X-XI):** Precedentes en Cataluña e Lombardía (románico *lombard*) que empregan arcos cegos, lesenas e bóvedas sinxelas.
2. **Alto ou Pleno Románico (c. 1075 - 1150):** A fase de maior esplendor, marcada pola eclosión das **grandes rutas de peregrinación** (especialmente o Camiño de Santiago), a monumentalidade e o desenvolvemento da escultura integrada.

Contexto Histórico: A Renovación do ano 1000

O románico xorde non só tras o temido ano 1000, senón nunha fase de **expansión demográfica e económica** en Occidente que xerou un excedente de recursos dispoñibles para a construción. Tres factores clave definen este contexto:

1. Consolidación do Feudalismo e Sociedade Teocéntrica

A sociedade está ríxidamente estruturada en tres estamentos (*oratores, bellatores, laboratores*). A arte reflicte a cosmovisión profundamente **teocéntrica** da época, onde a Igrexa e Deus son o centro absoluto do universo e a vida terrestre é só un camiño cara á salvación ou a condena eterna. Esta é a razón pola que as igrexas se constrúen como **imaxes da Xerusalén Celeste** na Terra.

2. O Apoxeo das Ordes Monásticas e o Camiño de Santiago

- **Cluny e a Reforma Beneditina:** A **Orde de Cluny** (Borgoña) liderou unha profunda reforma monástica, defendendo a volta á regra de San Bieito e centralizando un enorme poder espiritual e económico. Cluny converteuse no principal promotor da arquitectura románica a nivel internacional (o chamado *estilo cluniacense*).
- **As Peregrinacións:** Son o gran motor da difusión artística. A viaxe á Terra Santa, Roma e, sobre todo, a **Santiago de Compostela** (o *Campus Stellae*), obriga a construír grandes igrexas (as *igrexas de peregrinación*) capaces de acoller e protexer as masas de fieis, estandarizando un modelo arquitectónico común ao longo das rutas. O Camiño actúa como un **eixo cultural** que conecta Francia e a Península Ibérica.

3. O Termo "Románico": O Redescubrimento no século XIX

O termo "románico" (*roman* en francés) foi acuñado por primeira vez en 1818 polo arqueólogo francés **Charles-Auguste de Gerville** e popularizado en 1845 por **Arcisse de Caumont**. Subliñaban a analoxía destas formas construtivas medievais (uso do **arco de medio punto** e a **bóveda**) coas da arquitectura da Antiga Roma.

O románico, porén, non é unha simple copia: é unha arte **internacional** na súa esencia (arco e bóveda de pedra) pero con fortes **variantes rexionais** (distintas escolas). É unha arte de síntese, onde conflúen as tradicións tardorromanas, os legados visigodos, prerrománicos (asturiano, mozárabe) e as fortes influencias carolinxias e bizantinas, todo ao servizo da *propaganda fidei*.

Función e Ideoloxía da Arte Románica

O románico posúe unha tripla función inescusable:

1. **Función Didáctica (*Biblia Pauperum*):** Ensinar a doutrina cristiá a unha sociedade maioritariamente analfabeta. A escultura e a pintura son os "libros dos pobres", narrando visualmente as grandes verdades da fe (Xuízo Final, vidas de santos, milagres).
2. **Función Litúrxica e Simbólica:** O edificio e o seu interior están deseñados para a celebración da misa e o culto ás **reliquias**, elemento central da devoción. A escuridade interior, reforzada polos muros grosos, convida á introspección e á solemnidade.
3. **Función Apotropaica (*Terrorem*):** A arte, especialmente nos tímpanos e portadas, busca infundir un profundo **temor a Deus** e ás consecuencias do pecado (a través da imaxe do Xuízo Final e os seres monstruosos), garantindo a obediencia e a fe.

1. Arquitectura románica

O período románico (séculos XI e XII) supuxo un rexurdimento cultural e artístico paneuropeo tras o colapso do Imperio Carolinxio. Dentro deste movemento, a **arquitectura** emerxeu como a disciplina fundamental. A súa misión primordial foi crear un espazo monumental, estable e, crucialmente, **ignífugo** (resistente ao lume), capaz de albergar con dignidade o culto litúrxico e, sobre todo, a crecente veneración ás **reliquias**.

Este obxectivo funcional levou directamente ao rexeitamento case total das cubertas de madeira en favor da **cuberta de pedra** (a bóveda). A necesidade de soste e contrarrestar o peso e os empuxes desta masa pétreo é o que define, de principio a fin, a morfoloxía e a estética de todo o edificio románico.

Análise Formal e Estructural: O Sistema Estático

O Románico emprega un **sistema estático** de equilibrio, dependente da **masa** e do **peso** dos seus elementos para neutralizar os fortes **empuxes laterais** xerados polas bóvedas de canón.

1. Materiais e Fábrica

O material construtivo dominante é a **pedra de cantería** (sillares ben escuadrados e tallados). O uso de canteiros profesionais e a precisión no corte dos bloques (a *estereotomía*) diferencian a calidade e a solidez destas fábricas das técnicas máis rudimentarias do prerrománico. A pedra confire a sensación de **robustez** e **monumentalidade** intrínseca á estética románica.

2. Sistemas de Cuberta e o Desafío do Empuxo

Tipo de	Localización Típica	Función Estructural	Empuxo
---------	---------------------	---------------------	--------

Bóveda

Bóveda de Canón	Nave central	Cuberta pesada, ignífuga, de gran Máximo empuxo lateral, define o desenvolvemento. sistema.
Bóveda de Aresta	Naves laterais, tramos	Cruce perpendicular de dous Mínimo, a carga é dirixida canóns. Máis lixeira e flexible. directamente aos piares.
Cúpula	Cruceiro (En España, Monumentalización do eixo sobre tambor octogonal) central.	Sustentada por trompas (superficies cóncavas) ou pechinas (triángulos esféricos).

O principal problema construtivo é o **empuxo horizontal** da bóveda de canón da nave central. Para contrarrestalo, o Románico despreza un conxunto de elementos que actúan por masa:

- **Muros Grosos:** O grosor do muro reduce a superficie de aberturas (fiestras), aumentando a masa de sustentación e a resistencia aos pulos horizontais.
- **Contrafortes Exteriores:** Pilastras salientes que apuntalan o muro nos puntos exactos onde se concentran as cargas: nas xuntas dos **arcos faixóns**.
- **Contrarrestos Interiores (Tribuna/Galería):** Nas igrexas de peregrinación, a **tribuna** (galería elevada sobre as naves laterais) funciona como un poderoso **contrafrecha**. A súa propia masa e a cuberta semicanón que adoita ter desvían os empuxes da bóveda central cara abaixo, anulando a forza lateral e permitindo unha maior elevación.

3. Elementos de Sustentación Articulada

Para canalizar as cargas dunha arquitectura tan pesada, o soporte románico evoluciona da columna (propia do clasicismo) ao **piar composto**.

- **Piares Compostos:** Consisten nun **núcleo cruciforme** ao que se lle adosan semicolumnas ou pilastras (baquetóns). A clave é a **articulación**: cada elemento adosado correspóndese de xeito preciso cun arco ou nervio da cuberta, canalizando as cargas de forma diferenciada e rítmica.
- **Arcos de Medio Punto:** O arco construtivo por excelencia, a base da bóveda de canón.
 - **Arco Faixón:** Perpendicular á nave, divide a bóveda en tramos e serve de reforzo estrutural.
 - **Arco Formero:** Paralelo á nave, separa as naves entre si.

4. O Capital Historiado

Os **capiteis historiados** son a interface entre a estrutura e o didactismo. Deixan de ser simples soportes decorativos para converterse en "páxinas de pedra". Desenvolven escenas didácticas — narracións bíblicas, vidas de santos, ou un bestiario simbólico— cuxa función é instruír o fiel. Son un elemento crucial para entender a conexión entre a arquitectura (función) e a escultura (narración) románicas.

Planta: O Modelo de Peregrinación

A planta románica estándar é a **basilical de cruz latina** con tres ou cinco naves. O modelo máis sofisticado e funcional é o das **Igrexas de Peregrinación**, desenvolvido ao longo do Eixe Compostelán (Francia e Península Ibérica).

Este modelo busca garantir a circulación continua dos fieis sen perturbar as funcións litúrxicas do altar maior:

1. **Girolaou Ambulatorio:** Un corredor que rodea a ábsida principal, permitindo aos peregrinos acceder ás **capelas radiais** (onde se exhiben as reliquias) e saír do templo sen interromper a misa.
2. **Transepto Destacado:** Máis aló das naves laterais, tamén con naves propias e accesos funcionais.
3. **Tribuna:** O andar superior que non só aumenta a capacidade de acollida (refuxio para os peregrinos), senón que cumpre a vital **función estrutural de contrarresto**.

A Catedral de Santiago de Compostela: Análise Estrutural (PAU)

A Catedral é o prototipo galego e un dos máximos expoñentes europeos do románico de peregrinación (iniciada c. 1075).

1. Planificación e Espazo

A súa **perfecta articulación** e a **repetición modular** da planta subliñan un deseño monumental pensado para a maior afluencia de peregrinos. O espazo interior é **rítmado** e **ordenado** polos piares compostos e os arcos faixóns, creando unha sensación de solidez que guía o peregrino cara á cabeceira e as reliquias.

2. O Alzado Interior (Tres Pisos)

O alzado interior da nave central presenta tres niveis:

1. **Arcada:** Arcos formeros que se abren ás naves laterais.
2. **Tribuna:** A galería superior; é o elemento que define o románico de peregrinación. A súa función estrutural como **contrafrecha** é tan importante como a súa función práctica de acollida.
3. **Claristorio:** Fiestras situadas na parte máis alta da nave. En Santiago, este nivel é moi **reducido ou case inexistente** debido á necesidade de reforzar o muro ao máximo para soste a pesada bóveda de canón.

3. Luminosidade e Simbolismo

A consecuencia directa deste sistema estático é un **interior relativamente escuro**. A principal fonte de luz non é o claristorio central, senón a que se filtra polas tribunas e a que se concentra no cruceiro e a cabeceira. Esta penumbra non é un fallo, senón unha intención: contribúe a un ambiente

de **recollimento** e **misticismo**, centrando a atención do fiel no altar e as reliquias, iluminadas selectivamente.

Conclusións e Interpretación Crítica

A arquitectura románica representa o primeiro estilo paneuropeo e supón a **superación técnica e estética** do desafío da cuberta de pedra. O seu triunfo radica en combinar a estabilidade estrutural coa funcionalidade litúrxica e a expresión didáctica.

O románico senta as bases para a seguinte revolución arquitectónica, o Gótico. O seu sistema estático, baseado na masa e o muro, será superado polo sistema **dinámico** gótico, que liberará os muros e permitirá a entrada masiva de luz a través do uso da bóveda de crucería e o **arcobotante**. Con todo, a orde, a solidez e a monumentalidade alcanzadas polo Románico permanecen como o alicerce fundamental da arte medieval europea.

2. Escultura románica: A Biblia en pedra ó servizo da arquitectura.

Introdución: A Función Doutrinal e a *Biblia Pauperum*

A escultura románica (séculos XI-XII) xorde non como unha arte autónoma, senón como un compoñente **subordinado á arquitectura**, compartindo o seu obxectivo funcional de monumentalizar o espazo sacro. A súa principal razón de ser é eminentemente **didáctica**: serve como a "Biblia dos Pobres" (*Biblia Pauperum*), unha ferramenta visual esencial para adoutrinar a unha sociedade maioritariamente analfabeta nas verdades da fe, as promesas de salvación e as advertencias morais.

Este compromiso coa **doutrina eclesiástica** e co **marco arquitectónico** explica as súas características formais únicas, que intencionadamente se afastan dos canons clásicos de beleza e naturalidade.

I. A Lingua Formal da Escultura Románica

O estilo románico prioriza a **expresividade simbólica** e a **claridade dogmática** por riba da representación naturalista do corpo humano. A súa morfoloxía está definida por tres leis estilísticas irrenunciabes:

1. A Lei do Marco e a Subordinación á Arquitectura

Esta é a regra de ouro do Románico. As figuras están estritamente suxeitas ao espazo arquitectónico que as acolle, ben sexan o semicírculo do **tímpano**, a verticalidade das **xambas** ou a curvatura dos **capiteis**. Esta necesidade de encaixe provoca:

- **Deformacións Antinaturais:** Alongamentos esaxerados (necesarios nas xambas), torsións ou a compresión das figuras para encher espazos angostos. O corpo é manipulado para que se adecúe á forma, e non ao revés.
- **Horror Vacui:** Unha compulsión estilística a encher todo o espazo dispoñible con figuras, elementos vexetais, entrelazados xeométricos ou un rico bestiario fantástico. Este recheo contribúe á sensación de enerxía e densidade da composición.

2. Hieratismo, Frontalidade e Xerarquía

As figuras de maior transcendencia teolóxica (Cristo, a Virxe ou os Apóstolos) móstranse con:

- **Hieratismo e Rixidez:** Ausencia de movemento e de emocións evidentes, simbolizando a eternidade e a natureza intemporal da divindade.
- **Frontalidade:** As figuras miran cara ao espectador, reforzando a conexión e a autoridade do seu mensaxe.
- **Xerarquía por Tamaño (Escala Xerárquica):** Os personaxes divinos ou de maior importancia na narrativa son representados a unha escala moito maior que os secundarios, un recurso que subliña visualmente o seu poder e a súa posición no cosmos cristián.

3. Narrativa Simbólica e Tipoloxías Iconográficas

A pesar de ser narrativa, a escultura románica require unha lectura simbólica. As tipoloxías iconográficas son estables e repetidas por toda Europa:

- **Pantocrátor (Cristo en Maxestade):** A imaxe central por excelencia do tímpano, mostrando a Cristo como Xuíz e Soberano do Universo.
- **Tetramorfos:** Os catro símbolos dos Evanxelistas que rodean o Pantocrátor (Anxo/Mateo, Touro/Lucas, Aguia/Xoán, León/Marcos).
- **Xuízo Final:** Un tema recorrente e impactante, que confronta o fiel coa ameaza do Inferno e a promesa do Paraíso.
- **Bestiario Fantástico:** Seres híbridos, animais míticos e dragóns (leóns, grifóns, sereas) que se atopan frecuentemente nos capiteis dos claustros. Estes animais, extraídos de textos como o *Physiologus*, teñen un significado moral e simbólico, representando a miúdo a loita entre o ben e o mal ou a encarnación do pecado.

II. Localización: A Porta como Umbral

A distribución da escultura románica está estratexicamente concentrada en dous lugares clave da estrutura eclesiástica:

1. **As Portadas:** Funcionan como os verdadeiros "**arcos do triunfo**" cristiáns, marcando o **umbral** (paso) do mundo profano e caótico (o exterior) ao mundo sacro e ordenado (o interior do templo). Esta concentración reflicte a importancia do momento da entrada e a necesidade de instruír o fiel antes de que acceda ao espazo litúrxico.
2. **Os Capiteis dos Claustros:** Espazo privado e reservado para a comunidade monástica, onde os capiteis se converten en soportes para a meditación. As súas narracións son a miúdo máis complexas e detalladas, servindo como material de estudo e reflexión para os monxes.

III. Estudos de Caso: A Transición Estilística en Santiago de Compostela

A Catedral de Santiago de Compostela ofrece un caso de estudo excepcional, pois as súas dúas grandes portadas testemuñan a evolución estilística completa do Románico ao Protogótico.

Obras Destacadas en Galicia (PAU)

As dúas grandes portadas da Catedral de Santiago de Compostela mostran a evolución estilística do románico ao protogótico.

1. A Portada das Pratarías (c. 1100): Pleno Románico

Esta portada, situada no brazo sur do cruceiro, insírese no momento de **Pleno Románico**, mostrando un estilo canónico, intenso e fortemente influenciado pola escola de Tolosa.

- **Estilo Románico Puro:** Caracterizado pola rixidez das figuras, a desproporción anatómica e unha densidade compositiva que se traduce nun notable *horror vacui*.
- **O Caos Compositivo:** O aspecto abigarrado actual de Pratarías é resultado do **reaproveitamento** e a **reutilización** de relevos de diversas procedencias tras a destrución da Fachada das Enxoval no século XVIII. Isto crea un *mosaico* iconográfico (vida de Cristo, vida de Santiago, escenas de moralidade como a Adúltera penitente ou a Muller lúbrica) que require unha lectura fragmentada.
- **Intensidade Narrativa:** A súa iconografía, aínda que dispersa, é altamente dramática e explícita, ideal para a función didáctica.

2. O Pórtico da Gloria (Mestre Mateo, c. 1168-1188): O Protogótico

O Pórtico da Gloria, obra capital do Mestre Mateo e o seu obradoiro, representa a culminación da escultura románica hispana e o punto de **transición cara ao estilo gótico**. Mateo non é só un escultor, senón un mestre de obras que concibe o conxunto na súa totalidade estrutural e escultórica.

- **A Superación da Lei do Marco:** A principal ruptura estilística. As figuras das **xambas** (Profetas e Apóstolos) non están xa forzadas polo espazo, senón que o seu volume e a súa postura xestionan o marco, anticipando a tendencia gótica.
- **Humanización e Naturalismo:** Mateo introduce unha **expresividade** e un **sentimento de diálogo** inéditos. Destaca a individualización dos rostros (que se achegan ao **retrato**) e a fluidez das **draperías** (pregas dos vestidos), que suxiren movemento e corporeidade.
- **Iconografía Central e de Transición:**
 - **Tímpano:** Cristo en Maxestade, pero humanizado: móstrase como Xuíz do Xuízo Final coas **chagas da Paixón** (un trazo máis humano e compasivo que no Románico pleno), rodeado polo Tetramorfos.
 - **Arquivolta:** Os Vinte e Catro Anciáns do Apocalipse dialogan entre si cos seus instrumentos musicais.
 - **Marmelo:** A figura de **Santiago sedente** como anfitrión e guía da peregrinación é o centro iconográfico do Pórtico, bendicindo e introducindo o peregrino no espazo sacro.

Conclusións: Unha Arte ao Borde da Mutación

A escultura románica evolucionou dunha estrita suxeición ao dogma e á arquitectura (Pratarías) a un incipiente interese pola emoción e o naturalismo (Pórtico da Gloria). O traballo do Mestre Mateo marca o momento exacto no que o escultor comeza a liberarse das imposicións do marco, reintroducindo o sentido do volume, a expresión individual e a dignidade clásica. É o preámbulo formal que preparou a Europa para o humanismo e a luz do Gótico.

3. Pintura románica: A linguaxe simbólica e a Biblia mural

Introdución: Complemento e Reforzo Doutrinal

A pintura románica, predominante na súa manifestación mural, constitúe o complemento final da tríade artística da época, xunto coa arquitectura e a escultura. A súa función é estritamente **didáctica e pedagóxica**, transformando o escuro interior do templo nunha inmensa *Biblia Pauperum* (Biblia dos Pobres). O obxectivo é rodear o fiel cunha narrativa continua da historia da salvación, reforzando a mensaxe teolóxica cunha linguaxe visual clara e contundente.

I. Técnicas e Soporte: Durabilidade e Localización

A pintura románica divídese en dúas grandes categorías dependendo do seu soporte e técnica, ambos deseñados para a durabilidade e a visibilidade:

1. Pintura Mural (O Fresco)

É a técnica máis importante e a que define o estilo. O **fresco** implica a aplicación de pigmentos disoltos en auga sobre unha base de cal fresca (*intonaco*). O proceso químico resultante fixa o pigmento ao muro ao secar a cal, garantindo unha extraordinaria resistencia ao paso do tempo.

- **Execución:** O traballo debía realizarse por **xornadas** (*giornate*), xa que a cal seca rapidamente. Isto requiría unha planificación meticulosa do mestre pintor.
- **Localización:** Empregábase para cubrir as zonas máis importantes e visibles: as **cabeceiras**, as **ábsidas** (onde se sitúa o altar maior) e as **bóvedas** (espazo celestial).

2. Pintura sobre Táboa (O Temple)

Utilizada para soportes móbiles, como **frontais de altar** (taboleiros que cubren a parte dianteira do altar), laterais de retablos e as tallas de **Virxes ou Cristos policromados**. A técnica predominante é o **temple**, que mestura o pigmento con aglutinantes orgánicos (xema de ovo ou cola) sobre un soporte de madeira cuberto cunha capa de xeso (*gesso*).

II. Análise Formal: O Antinaturalismo como Principio Teolóxico

O estilo románico rexeita intencionadamente o naturalismo e a ilusión óptica. A súa linguaxe é **antinaturalista**, concibido non para imitar a realidade sensible, senón para transmitir a **transcendencia** e a **autoridade divina**.

1. Primacía da Liña e a Cor Plana

- **O Debuxo (A Liña):** O trazo negro ou escuro é o elemento fundamental, que **contorna** as figuras con vigor e rixidez. A liña non só define a forma, senón que crea un efecto de **contundencia gráfica**.
- **Cor Plana e Simbólica:** Empréganse **cores intensas e puras** (ocres, vermellos, azul lapislázuli, verde), aplicadas de forma uniforme, sen *chiaroscuro* (sombras) nin gradacións tonais. A cor é, ante todo, **simbólica** (o azul representa o ceo e a divindade; o vermello, a Paixón) e non descritiva da realidade.

2. Rexeitamento da Ilusión Espacial

- **Ausencia de Perspectiva:** Non existe a profundidade espacial nin o sentido do *volume* real. As figuras distribúense no plano frontal.
- **Fondo Abstracto:** O espazo pictórico non é un ambiente terrestre, senón un ámbito neutro ou celestial. Moitas veces, o fondo é solucionado con **bandas horizontais de cor** (simulando os rexistros celestes) ou cunha decoración que simula **tapices** ou **alfombras**, herdada da tradición bizantina.

3. Composición e Estilo Hierático

- **Composición Simétrica e Ríxida:** As escenas organízanse seguindo estritos **eixes de simetría** centrados na figura principal (Cristo, a Virxe).
- **Lei da Adaptación ao Marco:** Como na escultura, a pintura románica tamén se adapta ao espazo, especialmente no cuarto de esfera das ábsidas.
- **Hieratismo e Frontalidade:** As figuras centrais son ríxidas, sen xestos nin movemento. Esta **frontalidade solemne** acentúa a súa natureza inmutable e divina, afastando a divindade da emoción humana.

III. Iconografía Dominante: O Programa Teolóxico

O programa iconográfico concéntrase nas zonas máis sacras, subliñando a mensaxe de Gloria e Xuízo.

1. O Pantocrátor e o Tetramorfos (O Ábsida)

O tema central da pintura mural é o **Pantocrátor (Cristo en Maxestade)**, situado no punto máis alto da ábsida (o ceo).

- **Significado:** Representa a Cristo triunfante e glorioso (*Maiestas Domini*) tras a Resurrección, como Xuíz Supremo.
- **Representación:** Aparece dentro dunha **mandorla** (marco ovalado ou amendoado), bendicindo coa man dereita e sostendo o Libro da Vida coa esquerda.
- **O Tetramorfos:** Rodéano os catro seres alados que representan os Evanxelistas (Hombre/Mateo, León/Marcos, Touro/Lucas, Aguiá/Xoán), un símbolo extraído das visións proféticas de Ezequiel e o Apocalipse.

2. A *Maestas Mariae*

A **Virxe en Maxestade** (*Sedes Sapientiae*) é a iconografía mariana máis común. A Virxe aparece sentada como un trono, sostendo ao Neno Xesús no seu colo. É un símbolo da Encarnación e da Igrexa como depositaria da Sabedoría divina.

3. Os Rexistros Inferiores

Nas bandas inferiores do ábsida ou nos muros laterais narrábanse ciclos bíblicos ou as vidas de santos, dirixidos á instrución máis directa do fiel.

IV. Escolas Destacadas na Península Ibérica

O Románico peninsular desenvolveu dúas grandes escolas con estilos marcadamente diferenciados:

1. Escola Catalá (Influencia Bizantina e o Esplendor da Liña)

O Románico catalán acusa unha forte influencia da **arte bizantina e italiana**, caracterizándose polo seu **esquematismo** e a **intensidade dramática**.

- **Obra Cume: Pantocrátor de San Clemente de Tahull** (Lleida, hoxe no MNAC).
 - **Estilo:** É a icona do Románico europeo. A figura de Cristo é xigantesca, en mandorla. Destaca a **potencia da liña negra** e o tratamento dos ollos, grandes e penetrantes, que buscan a **penetración psicolóxica** e a conexión visual co crente.
 - **Efecto:** O uso de **círculos concéntricos** e as liñas ríxidas subliñan a transcendencia e a forza inmutable da divindade.

2. Escola Leonesa (A Narrativa Cortesá e a Vida Cotiá)

A escola leonesa, desenvolvida principalmente na área de influencia do Camiño de Santiago, posúe un carácter máis **narrativo, detallado e "cortesán"**. Mostra influencias hispano-musulmás e mozárabes nas súas cores e no seu tratamento da vexetación (*fronda*).

- **Obra Cume: Panteón dos Reis de San Isidoro de León** (A "Capela Sixtina do Románico").
 - **Programa Iconográfico:** Excepcionalmente extenso, cubrindo bóvedas e muros. Inclúe non só os temas clásicos (Xuízo Final, Ciclo de Nadal) senón tamén as **escenas dos Calendarios rústicos** (os traballos do mes), o que introduce unha inusual **conexión coa vida cotiá** e o ritmo da natureza no espazo sacro.
 - **Estilo:** Máis lixeiro e menos ríxido que Tahull. As figuras son máis estilizadas e a narrativa é máis fluída, rompendo parcialmente co hieratismo extremo.

Conclusións e Énfase Crítico

A pintura románica é, en esencia, a arte da **abstracción simbólica**. Rexeita a imitación do mundo visible para centrarse exclusivamente na transmisión dunha verdade teolóxica. Mentres a arquitectura e a escultura foron superadas formalmente polo Gótico, a pintura románica (especialmente o Fresco) ofrece un dos mellores exemplos de como o antinaturalismo pode ser unha

linguaxe artística poderosa e coherente. O contraste entre o dramatismo hierático catalán e a narrativa cotiá leonesa subliña a riqueza das expresións rexionais dentro dun estilo paneuropeo.

Conclusión: Valoración crítica e relevancia

A arte románica constitúe a primeira gran síntese artística da Europa medieval, na que arquitectura, escultura e pintura se integran nun mesmo linguaxe ao servizo da fe e da doutrina eclesiástica. O seu valor reside na capacidade de transformar un problema construtivo (o peso da bóveda de pedra) nunha estética de **solidez, permanencia e transcendencia**.

En **España**, o **Camiño de Santiago** actuou como un verdadeiro *eixo difusor*, canalizando as influencias de Borgoña, Languedoc e Tolosa, e convertendo a **Compostela** nun centro artístico de primeiro orde e un crisol de estilos. Obras como o **Pórtico da Gloria**, coa súa irrupción do humanismo e a emoción (grazas ao **Mestre Mateo**), marcan o punto de inflexión cara a unha nova sensibilidade que culminará no estilo gótico.

En definitiva, o románico non é só un estilo arquitectónico ou decorativo, senón unha **visión do mundo**: sólida, transcendente e profundamente comunitaria, que asentou as bases para a evolución posterior e que aínda hoxe nos interpela coa súa forza simbólica e a súa unidade de sentido.